

UDK: 296(497.6)"1894/1913":069(497.6)

Izvorni naučni rad

GDJE JE BILA SARAJEVSKA HAGADA OD 1894. DO 1913. GODINE?

Samija Sarić – Vera Štimac
Sarajevo

Abstract: This work, based on the correspondence between the Government in Sarajevo and the Joint Ministry of Finance in Vienna, follows the research of the issues relating the Hagada of Sarajevo, and discloses the destiny of this manuscript from 1894 - when it was transferred from Sarajevo to Vienna so that its author and the time and place of its appearance could have been determined - until 1913, when it was finally brought back to the Land's Museum.

Key words: *Sarajevo Hagada*

Abstract: U ovome se radu na temelju prepiske Zemaljske vlade u Sarajevu i Zajedničkog ministarstva finansija u Beču, prati tok naučne obrade Sarajevske Hagade, te ukazuje na sudbinu koju je rukopis imao od 1894. godine, kada je iz Sarajeva premješten u Beč radi utvrđivanja njezina autora, vremena i mjesta nastanka, do 1913. godine, kada je konačno vraćen Zemaljskom muzeju.

Ključne riječi: *Sarajevska Hagada*

Hagada (Haggada – priča) je jevrejski kodeks – zbirka biblijskih priča, pjesama, obrednih molitava i propisa vezanih uz blagdan Pesah kojim Jevreji slave uspomenu na oslobođenje iz 400 – godišnjeg egipatskog ropstva, a posjeduje je svaka jevrejska porodica.

Naročito su vrijedne ilustrovane rukopisne Hagade iz prošlih vijekova u posjedu svjetskih biblioteka ili privatnih kolekcionara, a posebno mjesto među ovim zauzima oslikana Hagada iz srednjeg vijeka, koju je 1894. godine prodala, za 150 forinti¹ sarajevska sefardska porodica Jozefa Kohena za biblioteku Bosanskohercegovačkog zemaljskog muzeja, u Sarajevu.

Tako je, Bosansko hercegovački zemaljski muzej kupovinom postao vlasnik ovog vrijednog, ilustrovanog rukopisa, "Hagade Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine"², koji je izuzetnom ljepotom ilustracija i inicijala teksta, sjajom kolorita, raskošom slikarske materije, fantastičnim svijetom životinja, zoomorfne, biomorfne i geometrijske ornamentike, likova, grbova i simbola, ovo remek djelo nepoznatog umjetnika, nadmašila je sva, do tada svijetu poznata djela istoga žanra i tom svojom posebnošću pobudila interes naučnog svijeta i ljubitelja umjetnosti, te i danas izaziva čuđenje i divljenje.

Zbog svih tih razloga nastojao se odrediti autor, vrijeme i mjesto nastanka rukopisa, pa je Kodeks poslat 1894. godine u Beč na naučnu obradu pod pokroviteljstvom i finansiranjem Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu uz odobrenje Zajedničkog ministarstva finansija – Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu u Beču, a posredstvom dr. Moriza Hoernes, austrijskog historičara i urednika "znanstvenih saopštenja" iz Bosne i Hercegovine. Dakle, originalni manuskript je vrlo rano napustio Sarajevo.

Za eksperte iz ove oblasti tj. procjenu umjetničke vrijednosti ovoga djela odre-

¹ ABH, ZVS, 3271/B. H./1894. Izuzetna ljepota i rijetkost ilustracija ovoga manuskripta potakla je vladinog savjetnika Kostu Hörmanna, koji je uvidio vrijednost ovoga kodeksa, pa je zajedno sa vladinim savjetnikom i direktorom "Naučnog vijesnika Bosne i Hercegovine", dr. Morizom Hoernesom, uspio zainteresovati Zajedničko ministarstvo finansija za ovaj raritetni rukopis, tako da je sam ministar Kallay naredio i odobrio sredstva za kupovinu i naučnu obradu, u Budžetu Zemaljske vlade Bosne i Hercegovine, odnosno Bosansko hercegovačkom zemaljskom muzeju u Sarajevu, uz obavezu da se izvrši naučna obrada, a nakon izvršene ekspertize objave rezultati rada i reprodukcija teksta te ilustracija originala. Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine je obavijestila (9. marta 1894.) Zajedničko ministarstvo finansija - Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu u Beču o kupovini "Hebrejskog Kodeksa XIV – XV vijeka". Zajedničko ministarstvo finansija – Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu odobrilo je (16. marta 1894.) sredstva za kupovinu i naučnu obradu Kodeksa.

² Tako se u početku zvao rukopis.

đeni su naučnici: dr. Julius Schlosser, C. k. kustos istorije umjetnosti Dvorskog muzeja, docent univerziteta, koji je preuzeo likovnu obradu umjetničko istorijskog dijela (umjesto ranije određenog prof. Wickloffa), a filološku obradu (literarnu i paleografsku) Kodeksa preuzeo je dr. David H. Muller, redovni profesor C. k. austrijskog univerziteta i upravnika Orijentalnog instituta C. k. univerziteta u Beču³.

Na osnovu dokumenata koji su nastali službenom korespondencijom između Zemaljske vlade u Sarajevu i Zajedničkog ministarstva finansija - Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu u Beču, možemo pratiti tok rada na naučnoj obradi Kodeksa Bosansko hercegovačkog zemaljskog muzeja od 1894. godine, kada je kupljen, do štampanja publikacije 1898. pod naslovom "Sarajevska hagada dr. Mullera i dr. Schlossera".

Naučnu obradu ovoga vrijednog djela, dvojica naučnika su vršila poređenjem sa sličnim oslikanim rukopisima u Monarhiji (Bratislava, Budimpešta) i u inostranstvu, u javnim institucijama i kod privatnih kolekcionara (Nurnberg, Pariz, London, Lord Craford iz Londona i drugi).⁴

Na insistiranje Zajedničkog ministarstva, a prema izvještaju dr. Moriza Hoernesta⁵, 1895. godine dr. Julius Schlosser je objavio članak, u Glasniku zemaljskog muzeja u Sarajevu⁶, i obavijestio naučni svijet o postojanju vrijednog rukopisa, oslikanog španjolsko - jevrejskog kodeksa iz srednjeg vijeka, koji je vlasništvo Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu i koji će nakon naučne obrade, po odredbi zajedničkog ministra finansija Kallaya, biti publikovan⁷. Tako je, nakon sveobuhvatne obrade s aspekta istorije umjetnosti, filologije, paleografije, kulta izrade savršenih faksimila, kako teksta tako i ilustracija, 1898. godine Dvorska univerzitetaska knjižara Alfreda Holdera u Beču štampala publikaciju "Sarajevska Hagada"

³ ABH, ZVS, 12681/B. H./1895

⁴ ABH, ZMF, 1738/B.H./1897. i ABH, ZMF/B.H./1897. Za pribavljanje ovih rukopisa bila je potrebna intervencija Ministarstva vanjskih poslova u Beču te kontakt sa stranim ambasadama i stranim vlasnicima umjetnina. Prepisku sa stranim ambasadama, kao i pisma dr. Moriza Hoemesa, dr. Josipa Schlosera, dr. Davida H. Mullera i drugih, u vezi sa naučnom obradom Kodeksa, nalazimo u dva već citirana fonda u Arhivu Bosne i Hercegovine.

⁵ ABH, ZMF, 12681/B.H./1895. i ABH, ZMF, 13928/B:H./1895. Izvještaj dr. Moriza Hoemesa o naučnoj obradi Kodeksa; Dr. Schlosser o objavi "Prodromus -a".

⁶ *Glasnik Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu*, broj VII, 1895. str. 608 - 610, Sarajevo.

⁷ ABH, ZMF, 1738 B. H./1897. Dr. Moriz Hoernes - Beriechtet uber die geplante Bearbeitung und Publikation des Bildercodex des bosn. - herceg. Landesmuseums. (Dr. Moriz Hoernes je dao cjelokupan izvještaj o planiranoj obradi publikacije oslikanoga kodeksa bosansko - hercegovačkog Zemaljskog Muzeja).

Schlosera i Mullera u dva toma. O izlasku ove publikacije obavijestio je dr. Julius Schloser, također, u *Glasniku Zemaljskog muzeja* za 1898. godinu⁸.

U prvoj svesci objavljene su naučne rasprave dr. Schlosera i dr. Mullera sa posebnim dodatkom od prof. dr. Kaufmana, zatim tekst Sarajevske Hagade i ilustracije drugih Hagada iz biblioteka, muzeja i privatnih kolekcija Nirnberga, Pariza, Londona, Budimpešte, kojima su se naučnici služili prilikom ekspertize.

Drugi dio sadrži isključivo reprodukcije ilustracija "Sarajevske Hagade". Knjižara je izvršila podjelu besplatnih primjeraka prema spiskovima koje su predložile Vlasti i autori dr. Schloser i dr. Muller (Biblioteka Zemaljskog muzeja u Sarajevu posjeduje ovu knjigu), a o prodatim primjercima podnosila je godišnje izvještaje Zajedničkom ministarstvu finansija u Beču, sa priloženim računima prodatih i evidencijom preostalih primjeraka u skladištu.⁹

I dok je ova vrijedna knjiga "Sarajevska Hagada" od dr. Davida H. Mullera i prof. dr. Juliusa Schlosera sa dodatkom od prof. dr. D. Kaufmana, izdata u Beču 1898. godine u Dvorskoj univerzitetškoj knjižari Alfreda Holdera obavještavala svjetske naučne krugove o vrijednom rukopisu, vlasništvu Zemaljskog muzeja u Sarajevu, original se ne spominje sve do 1911. godine, kada je Direkcija Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, uputila dopis Zemaljskoj vladi Bosne i Hercegovine sa molbom da u Bosansko - hercegovačkom odjeljenju Zajedničkog ministarstva finansija u Beču, pronađu originalni rukopis i da ga vrate vlasniku u Sarajevo¹⁰. ■

⁸ *Glasnik Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu*, broj 1898. str. 707 – 708, Sarajevo.

⁹ ABH, ZMF, 6723/B.H./1899. Knjižara Holdera izvještava o podjeli publikacije po spisku adresa koji je dao profesor Muller (obavezni i besplatni primjerci, primjerci za recenzente, kao i račun o izdatim i prodatim primjercima).

¹⁰ ABH, ZMF, 18757 B. H./1911

SARAJEVSKA HAGADA, XIV stoljeće,
stranica ukrašena inicijalima

WHERE WAS THE SARAJEVO HAGADA KEPT FROM 1894 TO 1913?

Summary

The Museum of Bosnia and Herzegovina (a.k.a. the Land's Museum) in Sarajevo purchased in 1894 an illustrated manuscript of Hagada, but soon after that the Hagada was transferred to Vienna in order to establish its author and the time and place it had been written. The expert analysis was done by two scientists (Dr Julius Schlosser and Dr David H. Müller). They informed the public about the existence of Hagada as early as in 1895, and, in 1898, the Court University Library in Vienna printed a publication entitled *The Hagada of Sarajevo*. From that moment the original Sarajevo Hagada disappeared. In 1919, the Management of the Land's Museum requested to get the original manuscript back, which was followed by an intensive correspondence. Given that the original manuscript could not be tracked down, there were speculations that it was sold to someone in London. After comprehensive search that involved the Ministry of Foreign Affairs, the original was found in a closet in the Ministry of Finance, rolled in a scroll marked as "The Hebrew Code". Finally, by the end of 1913, it was brought back to Sarajevo. In 2002, after being hidden during several 20th century wars, this manuscript has got a safe and secure place in a special room of the Land's Museum of Sarajevo. ■